

отримані в процесі дослідження дозволяють констатувати позитивні зміни, які відбуваються на особистісному рівні у майбутніх психологів-практиків під впливом неодноразових психокорекційних занять за методом АСПП.

Здатність до особистісних змін майбутніх психологів-практиків групової психокорекції за методом АСПП формується поступово і розвинені в різних людей неоднаково. Динаміка особистісних змін передбачає самоаналіз, контроль власної інтелектуальної роботи, дослідження людиною свого внутрішнього світу й поведінки у зв'язку з переживаннями інших людей, учасників соціальної взаємодії. Розширення самосвідомості, що забезпечується психокорекційною роботою в групах АСПП, зумовлює посилення контролю учасників над власною поведінкою, сприяє оптимізації стосунків із близькими людьми та оточенням. Розвиток соціально-перцептивного інтелекту та рефлексивних знань відкриває перспективи самовдосконалення учасників психокорекційної групи в учбовій, діагностико-корекційній ситуації, що має вияв в оптимізації стосунків в інтимній та службовій сферах.

Література:

1. Абрамова Г. С. Введение в практическую психологию. – М.: Международная педагогическая академия, 1995. – 206 с.
2. Исурина Г. Л. Механизмы психологической коррекции личности в процессе групповой психотерапии в свете концепции отношений / Г. Л. Исурина – М., 1990. – 258 с.
3. Лейбин В. М. Словарь-справочник по психоанализу / Валерий Моисеевич Лейбин. – СПб. : Питер, 2001. – 688 с. – (Серия "Золотой фонд психотерапии").
4. Психологическая энциклопедия. 2-е изд. / [под. ред. Р. Корсин, А. Ауэрбаха] – СПб. : Питер, 2006. – 1096 с.
5. Словарь иностранных слов / С. М. Локшина, Б. Ф. Корицкий. – М. : 1954. – 688 с.
6. Фрейд З. О психоанализе / Зигмунд Фрейд // Психоаналитические этюды : пер. с нем. / [сост. Д. И. Донского, В. Ф. Круглянского]. – Мн. : ООО Поппури, 2003. – С. 5–46.
7. Фрейд З. Толкование сновидений / Зигмунд Фрейд : пер. с нем. / [оформ. М. В. Драко] – Мн. : ООО Поппури, 2003. – 576 с.
8. Фрейд З. Я и Оно / Зигмунд Фрейд : пер. с нем. В. В. Полянского. – М. : МПО "МЕТТЕМ", 1990. – 56 с.
9. Яценко Т. С. Основи глибинної психокорекції: феноменологія, теорія і практика: Навч. посіб. – К. : Вища шк., 2006. – 382 с.
10. Яценко Т. С. Теорія і практика групової психокорекції: Активне соціально-психологічне навчання: навч. посібник / Тамара Семенівна Яценко. – К. : Вища шк., 2004. – 679 с.
11. Яценко Т. С. Теория и практика глубинной психокоррекции : Третья Авторская школа академика НАПН Украины Т. С. Яценко / Сост. А. В. Глузман (и др.). – Ялта : РИО КГУ, 2009. – 200 с.

© 2014

І. В.Євтушенко (м. Київ)

ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ АРХЕТИПУ В ПСИХОДИНАМІЧНІЙ ТЕОРІЇ

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку українського суспільства особливо гостро постає проблема розвитку системи психологічної служби в Україні. Для вирішення цього питання необхідним компонентом є підготовка висококваліфікованих спеціалістів з психології, оскільки основна мета психологічної служби - оптимізація діяльності та функціонування особистості. Завдання психолога – наблизитися до індивідуального неповторного змісту психіки суб'єкта, що стає можливим завдяки візуалізації змісту психічного, чому сприяють архетипи.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема пізнання психічного в його цілісності – є центральною в контексті досліджень психодинамічної теорії, що являється підструктурою практичної психології. Глибинне пізнання передбачає виявлення дезінтеграційних процесів психіки, які обумовлюють суперечливість поведінки суб'єкта. Глибинно-психологічна корекція передбачає цілісний підхід до пізнання деструкцій психіки суб'єкта, витоки яких пов'язані з несвідомою сферою. Феномен несвідомого досліджували такі вчені як А.Адлер, К.Абрагам, Ф.В.Бассін, В.Вундт, О.Ранк, А.Фрейд, З.Фрейд, К.Г.Юнг,

Т.С.Яценко та ін. К.Г.Юнг увів категорію колективного несвідомого, зміст якого виражають архетипи, що знаходять вираження в символічній формі. Подальшого розвитку вчення про архетипи набуло в дослідженнях Х. Дікмана, Е. Едінгера, Е. Ноймана, Д. Хілмана, М. - Л. фон Франц, Т. С. Яценко та ін.

Мета статті полягає у виявленні особливостей вивчення проблеми архетипу у психодинамічній теорії.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукової літератури засвідчив, що поняття «архетип» було введено К.Г.Юнгом. Дослідник вказував, що архетипи – «вроджені психічні структури, первинні схеми образів фантазій, які знаходяться в колективному несвідомому та формують активність уяви»; «це диспозиції, що використовуються для відтворення схожих чи однакових ідей, які є універсальними» [13, с.113]. У філософському словнику зазначено, що архетип походить від грецького «*αρχετυπος*», від «*αρχη*» – початок, принцип, «*τυπος*» – образ, і в античній філософії визначався як ідея, праобраз. В словнику іншомовних слів «архетип» трактується як «найдавніший текст писемної пам'ятки, що був першоджерелом для наступних копій; реконструйована фабула або сюжет, спільні для міфів, фольклору та літератури різних народів; реконструйована або засвідчена мовна форма, вихідна для пізніших утворень» [9, с. 65]

У психологічних словниках «архетип» трактується як «спосіб поєднання образів, символів, знаків, за допомогою форм, які передаються з покоління в покоління» [10, с. 31]; форма, сутність, взаємозв'язок несвідомих успадкованих структур, які обумовлюють поведінку людини, її існування в соціумі [11]; «певні утворення архаїчного характеру, що включають як по формі, так і по змісту, міфологічні мотиви..., які виражають психологічний механізм інтроверсії свідомого розуму в глибинні пласти несвідомої психіки» [5, с. 31]

Архетипи, як стверджували представники аналітичної психології Е. Едінгер, Е. Нойман, М. Хардинг, К. Юнг формуються внаслідок реальних переживань окремої людини, які накопичуються в процесі розвитку людства, і є інстинктивними патернами, проявляються у протилежностях, які взаємодоповнюються. Так, К. Г. Юнг зазначав, що архетипи батьків наділені власною енергією, яку не можна нівелювати, ігнорувати, зруйнувати, будь-яка її кількість, що витісняється в несвідоме, продовжує існувати. На нашу думку, архетипи не володіють власною енергією. В цьому питанні солідаризуємося з дослідженнями М. Хардинга, який відзначав, що витіснена енергія активує відповідні архетипи, створюючи напруження в несвідомому та вияв назовні. Аналітик стверджував, що «архетипи мають невід'ємну двозначність чи двоїстість. Якщо свідомість вибирає одне з протилежних значень окремого архетипу, друге, будучи витісненим, несе з собою в несвідоме характерну йому специфічну енергію. Людина не може зовні раціонально вибирати одне, повністю виключаючи інше, оскільки кожна з протилежних тенденцій динамічна і не приймає повного заперечення чи витіснення» [12, с. 183]

Проблему символічного вираження цілісного змісту психіки в контексті психодинамічного підходу представлено в роботах Т. С. Яценко та її послідовників: С. Аврамченко, К. Бабенко, Л. Драголи, Д. Дроздової, І. Євтушенко, І. Калашник, Л. Туз та ін. В дослідженнях Л. Драголи увага зосереджується на тому, що метафора залежить від індивідуального досвіду суб'єкта і дає можливість виходу за межі абстрактних матерій, дозволяє привести думку в чуттєву форму, яка переживається суб'єктом. В процесі глибинного пізнання розкривається метафоричний зміст цілісної психіки за допомогою діалогічної взаємодії [16]. Образ знаходиться між свідомим і несвідомим, і має здатність цілісно виражати внутрішню суперечливість психіки суб'єкта. Метафора презентується через образ, який створюється на основі індивідуального чуттєвого досвіду. Образ взаємопов'язаний з символом. Символ – «це образ, що характеризується багатозначністю змісту, що замінює як знак ряд уявлень» [2, с. 104]. Окреслено ознаки символу: певна ідея, узагальнення, упорядкований образ, має інший зміст, ніж його зовнішнє вираження. Їх схожість полягає в тому, що одночасно присутні і ідея, і образ предмету. Показано, що символ сам по собі є метафорою. В статті презентовано дослідження К. Юнга, який окреслював архетипи як метафоричний прототип. Емпіричний матеріал, отриманий в рамках АСПП дозволяє стверджувати, що «архетипи – це не лише здатність психіки передавати зміст в образах, а й можливість слідувати за внутрішнім порядком психічного. Зміст несвідомого виражається за допомогою архетипів, які мають символічну природу, її лише потрібно дешифрувати в процесі діалогічної взаємодії з респондентом та інтерпретації її результатів» [2, с. 105]. З метою виявлення взаємозв'язку між архетипом, символом,

образом використані такі прийоми як «Казка про власне життя, комплекс тематичних психомалюнків, психоаналітична робота з тістом [15].

В статті Н. Дметерко архетип визначається як мислеформа, вроджений паттерн колективної думки людства. Акцент ставиться на думці К. Юнга про те, що архетип не є шаблоном мислення, а динамічним явищем. Окрім інстинктивної природи, К. Юнг визначив ментальну і когнітивну «архетип є когнітивною структурою, що забезпечує передачу, трансляцію сакрального (нумінозного) смислу, ідеї» [1, с. 147]. На когнітивному рівні архетип презентується у фантастичному мисленні, міфах, казках, легендах, і також раціональному мисленні окремих людей (магічне мислення, ірраціональні забобони). Так, авторка виділила когнітивні параметри архетипу у контексті перекодування індивідуалізованих змістів психічного в опредметнені форми: причетний до формування тенденцій психіки, які об'єктивуються в опредметнених формах; метафоричність і символічність, індивідуальна семантика та емотивність архетипу. Архетипна символіка виконує функцію узагальнення в перекодуванні внутрішнього змісту психіки, об'єктивує індивідуальні змісти психіки і виражає зміст колективного несвідомого. Н. Дметерко зазначає, що «Дешифрування семантики архетипу, яка виражається в символічній та метафоричній формах, не підпорядковується єдиному алгоритму і передбачає розуміння полізначності смислової структури символу» [1, с. 149].

В статті Д. Дроздової окреслено індивідуальні особливості вияву архетипної символіки в процесі глибинного пізнання змісту цілісної психіки. Обґрунтовано доцільність використання неавторських малюнків з метою виявлення індивідуального неповторного змісту психіки суб'єкта. Вибір певної картини обумовлюється проекцією, умовними цінностями, а «суперечливий зміст картини сприяє наповненню її суб'єктом певним індивідуально-неповторним змістом, який розкривається в процесі діалогічної взаємодії з респондентом» [3, с. 151]. Емотивні переживання протагоніста сприяють наповненню пропонованих картин індивідуально-неповторною семантикою, яка «і виводить нас на розуміння ролі архетипу, що каталізує весь процес візуалізованої самопрезентації. Емотивність суб'єкта вказує на значимість для нього певних змістів картини, що несуть для нього особливе смислове навантаження» [3, с. 152]. Виокремлено критерії вияву індивідуалізованих особливостей архетипної символіки в глибинному пізнанні. На універсальну та індивідуальну сітність архетипу вказували також представники аналітичного підходу П. Янг-Айзендрат і Т. Даусон. Дослідники зазначають, що архетипи описують взаємозв'язок індивіда з навколишнім світом та проявляються як інстинкти, афекти та виражаються через символи міфів, сновидінь та поведінку. Особливостями архетипів є їх автономність, «нумінозність», позадосвідність та ефективність. Так, К. Г. Юнгом виокремлюються інстинктивний та духовний полюси архетипів, які є неусвідомлювані та функціонують «як центри психічної енергії» та існують як цілісність, що включає частини. Архетипні образи виявляються, відчуваються лише в самому індивідумі, а «природа (архетип) та виховання (особистий досвід)» переплетені між собою». Архетип виявляється лише в реальному досвіді та частково компенсує «недостатній особистий досвід» [6].

В статті І. Дударенко та О. Педченко представлена проблема пізнання глибинних витоків релігійної віри суб'єкта. З метою пізнання деструктивних тенденцій психіки, які проявляються в поведінці, було використано метод АСПП, зокрема метод комплексу тематичних психомалюнків. В статті представлено фрагмент стенограми психокорекційної роботи. Автори зазначають, що «використання суб'єктом архетипної символіки сприяє об'єктивуванню в малюнках глибинних передумов формування віри у захист та опіку вищих сил» [4, с. 161]. Акцент ставиться на тому, що архетипна символіка сприяє об'єктивуванню в малюнках глибинних детермінант формування віри.

Статті М. Маїк презентує дослідження психодинамічного підходу, зокрема методику з використанням каменів. Використання каменів в процесі пізнання цілісного змісту психіки обумовлюється його архетипічною природою, оскільки несе метафоричний зміст, що знайшло вираження і в приказках. Проаналізовано українські обряди, традиції, де камінь є об'єктом поклоніння, символом страждань, туги, вічності, цілісності, незмінності. В статті ставиться акцент на тому, що камінь символізує вибір чогось (легенда про пророчий камінь, який знаходиться на роздоріжжі). У процесі глибинної психокорекції камінь використовується з метою пізнання цілісного змісту психіки через діалогічну взаємодію з респондентом: «взаємодія респондента з каменем (тістом, іграшкою, малюнками) актуалізує механізми проективної ідентифікації, що сприяє наповненню його індивідуальним змістом» [7, с. 190]. Так, камінь сприяє об'єктивації індивідуального змісту психіки.

В статті О. Максименко архетип окреслюється як праобраз, що визначає поведінку і мислення особистості, здатність проявлятися в творчості суб'єкта через архетипні образи. Така здатність архетипу сприяє пізнанню глибинних механізмів самодепривації та дезадаптації особистості. Значна увага в статті приділяється проблемі самодепривації, яка проявляється через відчуття безнадії, розчарування життям. Відповідно до психодинамічного підходу самодепривація психіки у спілкуванні виявляється в психологічній імпотенції (руйнування стосунків з іншими) «архетип, як первообраз, символ несвідомої психічної активності, що спонтанно визначає поведінку і мислення людини, здатний проявлятися в вигляді архетипічних уявлень в продуктах творчості суб'єкта» [8, с. 194].

Об'єктивування тенденції до самодепривації відбувається через архетипні символи, які пов'язані з відчуттям самотності, смерті, покину тості, агресії, жорстокості, тривоги і т. і.

Представимо стенограму роботи з неавторськими малюнками, які наповнені архетипною символікою, що дозволяє об'єктивувати цілісний зміст психіки в процесі діалогічної взаємодії з суб'єктом.

Стенограма психоаналітичної роботи з протагоністом О. (м.Ялта, студентка 5 курсу)

П.: Вибери малюнки, з якими ти хотіла попрацювати.

Рис. 1

О.: Цей малюнок мені нагадав два фрагменти з дитинства, коли я засинала, мені постійно сниться один і той же сон. Я просиналася від жаху.

П.: Як ти зараз пояснюєш, чому тобі снилися ці жахіття?

О.: Мені здається, що деякі речі необхідно приховувати від дітей. В дитинстві я була дуже вразливою і переносила все на себе.

П.: Тобі снилось, що щось загрожує?

О.: Так. В дитячий садочок мене відводив татко, тому що я сама боялась ходити.

П.: В чому залишився цей страх? Можливо, в масці, що плаче (див. рис. 2)?

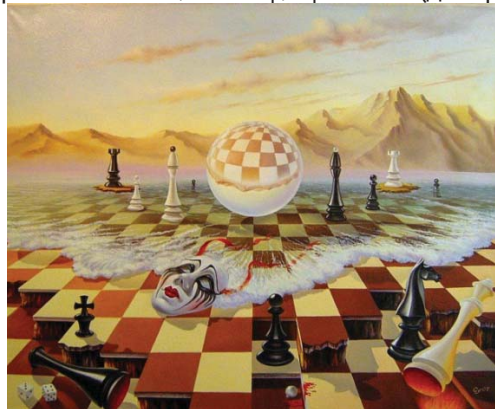

Рис. 2

О.: Я не знаю. Страх можна асоціювати з цією маскою, тому що він вже змився. Мені видається, що ця маска могла бути на кулі в дитинстві, а потім водою її змило. В дитинстві я в реальності попадала в ситуації, як у сні.

- П.: На рис. 2 зображено, що шахова дошка закінчується і переходить на інший рівень.
 О.: Це щоб змилась маска і внутрішні страхи разом з нею. Дошка стає чистою і на ній знову можна грати.
- П.: Чи помічала ти, як страхи проявляються в твоєму свідомому житті?
 О.: Страхи не проявлялись в житті, але соціум допомагав мені їх відчувати. Мене намагалися згвалтувати і страх від цієї ситуації актуалізувався.
- П.: Можливо, ти сама наражалась на небезпеку? Ходила пізно ввечері одна?
 О.: Бувало і так, і так. Зараз намагаюсь не повертатися пізно додому, оберігаю себе від такого стану.
- П.: Щоб ти сказала цій дівчинці (див. рис. 1)?
 О.: «Не бійся, ти завжди можеш проснутися.
 П.: Дівчинка відповідає: «Я боюсь просинатися».
 О.: «Створи собі новий сон. Ти господиня власного сну».
 П.: «Якби я була господинею свого сну, то таке б не придумала».
 О.: «Не бійся! Покажи, хто в домі хазяїн!»
 П.: Дівчинка запитує: «Коли ти показала, хто в домі господар, ти також керувалася невидимими для себе залишками страхів?»
 О.: Не знаю.
 П.: Якби не страхи, ти б не показувала, хто в домі господар?
 О.: Можливо, не було б в цьому потреби.
 П.: Страх – акумулювання агресивності в собі. Це може проявлятися, тому страхи необхідно упереджувати, оскільки це потенційна агресія. Щобти ще сказала по малюнку: що радує, а що тривожить?
 О.: Радує те, що маска змивається, не подобається - форма кулі.
 П.: Вона несе для тебе загрозу?
 О.: Так.
 П.: Ти постійно проговорюєш «вода змила», але ж нічого не змито?
 О.: Змила маску с кулі.
 П.: Маска жива, відчуваюча?
 О.: На кулі вона була живою.
 П.: Що виражає маска? Що пережила ця людина?
 О.: Страх.
 П.: На малюнку показано, що вона померла, як не жива.
 О.: Можна сказати, що коли маска була на шарі, вона могла розмовляти, проявляти емоції. Перетворилась в омертвілу, коли шар скинув з себе маску.
 О.: Протириччя в тому, що: ти рада, що шар скинув маску і одночасно він тебе лякає.
 О.: Так.
 П.: Хоч і без маски, але все рівно лякає. Ти казала, що маска виражає страх, була зрощена з шаром, відчувала емоції а потім змилась. Відбулось те бажане, що ти хотіла, а страх кулі залишився. Що ж змилося?
 О.: Мені здавалось, що куля, це не страхи, а я.
 П.: Ти відчуваєш, що не все від тебе залежить?
 О.: Так, тому що є рамки.
 П.: Відчуваєш, що доля, життя, сукупність обставин, сильніші ніж ти?
 О.: Так. Від мене нічого не залежить. Коли маска знялась, з'явилась шахова дошка на кулі, а до цього вона була біла. Виникли дороги, правила, щось стало залежати від мене. Мені здається, якщо маска зникне повністю, я стану більш самостійною. Хоч правила – це теж рамки, але без них неможна.
 П.: Апелюючи до правил, ти сподіваєшся, що саме вони допоможуть тобі жити без страхів, перепадів?
 О.: Я буду готова вистояти в такій ситуації. Куля вистояла, і якщо маска з'явиться знову, то вона буде готова.
 П.: Чи можна вважати те, що на кулі - поворотом?
 О.: Так. Коли вода дійде нижче, куля стане чистою шахівницею, незалежно від маски.

- П.: На шахівниці є фігурки – це королі?
 О.: Для мене це замки. Вони статичні, вода їх не змиє.
 П.: Якщо це замки, то один темний, а другий – світлий?
 О.: Так.
 П.: В якому замкові ти б жила?
 О.: Я жила б у світлому.
 П.: А кого помістила б у темний?
 О.: Батьків і знайомих.
 П.: Можна думати, що ти вийшла з темного замка?
 О.: Так.
 П.: Якщо зв'язати рис. 1 і рис. 2, то дівчинка переживала ці почуття в темному замкові?
 О.: Так.
 П.: Біля твого замка темні фігурки – це гості?
 О.: Можливо, негри, у мене є друзі африканці.
 П.: Куля не налетить, не зіб'є гостей?
 О.: Ні, шар – це я, коли він в замкові, то маленький.
 П.: Спочатку ти відносила до кулі негативно, а тепер змінила на позитивне ставлення?
 О.: Було негативно ставлення коли була присутня маска.
 П.: Можна думати, що ти не любиш себе, коли чогось боїшся? Це сковую тебе і О. зникає?
 О.: Так.
 П.: Тому двоїсте відношення до кулі? За цим може стояти амбівалентне ставлення до матері.
 О.: Так. Можна сказати, що у мене було дві матері. До п'ятого класу мене виховувала бабуся, а мама працювала. Коли бабуся померла, для мене це було шоком, було відчуття, що я втратила маму.
 П.: Тобі навіть зараз важко говорити?
 О.: Так.
 П.: Тому ти кажеш, що вода змила плачучу маску. Смерть бабусі омертвила щось в тобі? Щось зникло разом з нею: твої надії, спокій?
 О.: Захист. Бабуся – це єдина людина, яка могла мене змусити вчитися.
 П.: Дві мами і два замки. «Куля є, потім вона здметься і її не стане». Це втрата бабусі? Після її смерті тебе хтось утішав?
 О.: Я була в масці і не показувала, що у мене горе.
 П.: Не було кому показувати? Ти думала, що тебе не зрозуміють, не підтримають?
 О.: Так.
 П.: Для мами це певна конкуренція: ти повинна її любити, а не бабусю.
 О.: Так. Маску мені могла подарувати мама, тому що вона ніколи не показувала своїх почуттів.
 П.: Спостерігається певне блокування почуттів: все приховується в кулі, а зверху тільки те, що вже впорядковано і маскує зовнішні перипетії.
 О.: Маскує те, що внизу кулі.
 П.: Чи можна посадити шар зверху замка?
 О.: Ні, замок розвалиться.
 П.: Від дуже важкий?
 О.: Якщо такий по розмірах як на рис. 2, то так. Коли шар ближче до замку, він стає маленькою горошинкою.
 П.: Шар сидить в замкові?
 О.: Він там живе.
 П.: Можна вважати, що чорні фігурки з білого замку, а білі з чорного?
 О.: Можливо, але я не знаю. Якщо вони з чорного замку, то просто проходять повз.
 П.: Відсутній інтерес, щоб вони були в білому замкові?
 О.: Немає необхідності, тому що на цих фігурках одягнена маска. Мені не хочеться, щоб це впливало на тих, хто в замкові.
 П.: Фігурки можуть потенційно нести сварку?
 О.: Так. Вони несуть.

П.: На цьому тримається їхній союз?

О.: Так. Все йде через негатив.

П.: Працюючи з протагоністом, можна помітити як малюнок індивідуалізується, наповнюється змістом, виражає двоїстість стосунків. Проявляється суперечність: вода змиває – але нічого і не змиває, все зводиться до маски. До кулі протагоніст має не негативне ставлення, і водночас легко поміщає себе в неї. Представлена проблема життя та смерті – куля може здутися і перетворитися в площину. Зіграв певну роль чорний і білий кольори. Аналіз дозволив усвідомити залежність від минулого досвіду.

Висновок. Робота з малюнками показує залежність суб'єкта від пережитого досвіду та емоційних вражень дитинства. Поведінка суб'єкта зумовлюється едіповою ситуацією, яка спричиняє едіпову залежність, що не усвідомлюється суб'єктом та програмує подальше його життя через дію механізмів заміщення, компенсації і т.ін. Едіпова залежність обумовлює виникнення внутрішніх суперечностей, які виражаються в архетипній символіці, що наповнюється у кожному конкретному випадку відповідним змістом. Наслідками едіпової залежності є відчуття меншовартості, мегаломанія, агресія, конкуренція, ревності і т.ін., що призводить до виникнення конфліктних стосунків з оточуючими. Подібна активність зумовлюється дією психологічних захистів, які породжують відступи від реальності. Саме психокорекція за методом АСПП дозволяє нівелювати дію захисних механізмів через представлення внутрішньої проблеми суб'єкта у його свідомості. Психоаналіз малюнків засвідчує наявність у них архетипної символіки, яка має індивідуально-неповторний зміст.

Резюме. В статтю представлено аналіз наукової літератури по проблемі архетипу і архетипическої символіки. Акцент ставиться на дослідженнях представителів глибокої психології, а також – психодинамічної теорії. Указано особливості глибокого пізнання в контексті методу активного соціально-психологічного пізнання. Розкрито взаємозв'язок між архетипом, символом, метафорою. Указано методи пізнання цілостної психіки, представлено стенограму роботи з неавторськими рисунками.

Ключевые слова: архетип, символ, глибоке пізнання, метафора, образ, психіка.

Summary. The article presents an analysis of the scientific literature on the archetype and archetypal symbolism. Emphasis is given to studies of representatives of depth psychology, as well as - psychodynamic theory. Peculiarities of deep knowledge in the context of the method of active social-psychological knowledge. Disclosed the relationship between archetype, symbol, metaphor. Shown holistic methods of knowledge of the psyche, the transcript submitted with neavtorskimi drawings.

Keywords: archetype, symbol, depth of knowledge, metaphor, image, psyche.

Література:

1. *Дметерко Н.В.* Когнітивні параметри архетипу і їх вияв в засобах візуалізації особистісної проблеми суб'єкта (малюнок, ліпка, моделі з каменів) [Текст] / Н. В. Дметерко // Наук. часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Сер. № 12. Психологічні науки : зб. наук. пр. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. – № 40 (64). – С. 146–151.
2. *Драгола Л. В.* Взаємозв'язок метафори з образом, символом та архетипом [Текст] / Л. В. Драгола // Наук. часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Сер. № 12. Психологічні науки : зб. наук. пр. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. – № 40 (64). – С. 103–107.
3. *Дроздова Д. С.* Індивідуальні особливості вияву архетипної символіки в глибокому пізнанні [Текст] // Д. С. Дроздова // Наук. часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Сер. № 12. Психологічні науки : зб. наук. пр. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. – № 40 (64). – С. 156–162.
4. *Дударенко І. С.* Роль архетипної символіки у пізнанні глибоких витоків релігійної віри суб'єкта [Текст] / І. С. Дударенко, О. В. Педченко // Наук. часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Сер. № 12. Психологічні науки : зб. наук. пр. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. – № 40 (64). – С. 156–162.
5. *Карвасарский Б. Д.* Психотерапевтическая энциклопедия. [Текст] / Б. Д. Карвасарский. – СПб. : Питер Ком, 1998. – 752 с.
6. *Кембриджское руководство по аналитической психологии* [Текст] / Под редакцией Полли Янг-Айзендрат и Теренса Даусона. - М. : Добросвет-2000, 2000. - 478 с.

7. *Маїк М. С.* Архетип «каменя» в глибинному пізнанні психіки [Текст] / М. С. Маїк // Наук. часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Сер. № 12. Психологічні науки : зб. наук. пр. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. – № 40 (64). – С. 189–194.
8. *Максименко Е. Г.* Роль архетипа в рисуночному об'єктивированні самодепривації и дезадаптації [Текст] / Е. Г. Максименко // Наук. часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Сер. № 12. Психологічні науки : зб. наук. пр. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. – № 40 (64). – С. 194–199.
9. *Новий* словник іншомовних слів [Текст] / Л. І. Шевченко, О. І. Ніка, О. І. Хом'як, А. А. Дем'янюк; За ред. Л. І. Шевченко. – К. : Арій, 2008. – 672 с.
10. *Психологічна* енциклопедія [Текст] / Автор-упорядник О. М. Степанов. – К. : Академвидав, 2006. – 424 с.
11. *Словарь* практического психолога [Текст] / Составитель С. Ю. Головин. – Минск : Харвест, 1997. – 800 с.
12. *Хардинг М. Э.* Психическая энергия. [Текст] / М. Э. Хардинг. -М.: Рефл-бук, К. : Вак-лер, 2002. - 476с.
13. *Юнг К.Г.* Символы трансформации. [Текст] / К. Г. Юнг. - М. : Пента График, 2000.-496с.
14. *Яценко Т. С.* Розвиток психодинамічної парадигми та методу АСПП [Текст] / Т. С. Яценко, Л. Я.Галушко, Н. В.Дметерко, І. В.Євтушенко, О. Г.Максименко, О. В.Педченко, О. М.Поляничко, Л. Г.Туз, О. М.Усатенко // Наук. часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Сер. № 12. Психологічні науки : зб. наук. пр. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. – № 40 (64). – С. 6–20.
15. *Яценко Т. С.* Архетипная символика и индивидуальная неповторимость ее психологического содержания [Текст] / Т. С. Яценко // Журнал практикующего психолога. – 2012. – Вып. 19. – С. 96–114.
16. *Яценко Т. С.* Діагностика в процесі метафоричної самопрезентації учасників АСПН з використанням архетипу тіста [Текст] / Т. С. Яценко, Л. Я. Галушко // Наук. часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Сер. 12. Психологічні науки: зб. наук. пр. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. – № 29 (53). – С. 238–243.

© 2014

А. М. Камінська (м. Дніпропетровськ)

ВИКОРИСТАННЯ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ ІЗ ШАХОВОЮ СИМВОЛІКОЮ У ПРОЦЕСІ ГЛИБИННОГО ПІЗНАННЯ ПСИХІКИ СУБ'ЄКТА

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку суспільства потребує належної уваги до практичної психології, особливо такої галузі, як глибинна психологія в аспекті можливості пізнання психіки із використанням творів мистецтва. *Проективні* методи дослідження (тест Роршаха – «метод чорнильних плям», тест фрустрації С. Розенцвейга, тест апперцепції тематичної (ТАТ), тест Люшера та ін.), в основі яких лежить механізм проєкції, створювались для застосування у клінічних умовах. У психотерапії набула розповсюдження арт-терапія (терапія мистецтвом), яка використовується як для надання психологічної допомоги людям як з психічними розладами, так і психічно здоровими.

Проективні методи не дають можливості пізнавати системно, цілісно психіку суб'єкта в її переплетіннях та взаємозалежностях свідомого та несвідомого, вони лише дають окремі тлумачення тестів, які не мають зв'язку із самим досліджуванним та його особистісними проблемами. В арт-терапії *проєкція*, презентація, вивільнення емоцій, інтерпретація авторами власних витворів є кінцевим результатом, де не передбачається аналіз отриманого матеріалу, який є лише провідником і першим кроком у пізнанні психіки суб'єкта.

Психодинамічна парадигма, в рамках якої виконується робота, спрямована на глибинно-психологічне пізнання психіки суб'єкта і передбачає використання візуалізованого інструментарію (художні твори тощо), який сприяє опосередкованому дослідженню несвідомого, передбачається етап привласнення художнього полотна, діалогічна взаємодія респондента і психолога, без якої пізнання глибинних параметрів психіки неможливе.